

Олексій ОКУЛОВСЬКИЙ

ΑΕΕΙ ΔΕΝΘΑΙ Γ Β Γ ΔΕΕΕ Γ ΔΑΓ Γ Β ΔΕΝΘΟΥΕΙ - ΑΕΘΕΑΓ Γ ΝΟ²
Γ ΔΕ Γ ΝΑΓ α Γ Γ² ΔΑΕΔΑΑΟ²ΕΓ Γ ΑΓ Γ Γ ΔΑΓ Ο²ΑΕΟ ΟΕΔΑ-Γ Ε

Розглянуто і використано методику оцінювання туристської активності при аналізі освоєння рекреаційного потенціалу України. Встановлено нерівномірність туристських потоків та завантаження рекреаційного сектору. Обґрунтовано необхідність вживання різноманітних програм відпочинку туристів для збільшення тривалості перебування в країні.

The article describes the method which used for the evaluation of tourist activity in the analysis of Ukraine recreational potential development, established tourist flows and uneven loading of the recreational sector. The necessity to use different programs tourist destination for extended stay is proved.

Одна з найбільш значних, постійних і довгострокових тенденцій, що супроводжує формування і розвиток світового господарства, – неухильне зростання впливу сфери послуг, а серед них туристичних, як на світову економіку загалом, так і на економіку окремих країн і регіонів.

Різнорамний рекреаційний потенціал України нині розглядається як вагоме джерело економічного розвитку держави на перспективу.

Стає очевидним перетворення туризму на велику самостійну галузь національної економіки, діяльність якої спрямована на задоволення специфічних потреб населення. Різнорамність цих потреб задовольняється не тільки туристичними підприємствами, а й підприємствами інших галузей, що обумовлює значення туризму як одного з факторів мультиплікативного впливу на розвиток економіки. Туризм є складовою світових інтеграційних процесів, а туристичний бізнес нині стає значущим сектором економіки.

Розвиток індустрії туризму в Україні супроводжується безліччю проблем, які вимагають детального вивчення. Дослідження туризму потребує розрахунку й аналізу кількісних показників, за основу яких взято статистичні дані та спостереження. З огляду на це проблеми проведення оцінювання певних явищ та процесів є центральними в дослідженнях туризму.

ЮНВТО прогнозує, що в туристських напрямках, щодо яких нині існують труднощі, до кінця року спостерігатиметься відновлення попиту. «Настав час підтримати ці туристичні напрями і посприяти відновленню їхніх секторів туризму, сприяючи загальній економічній і соціальній стабільності і прогресу», – зазначає пан Ріфаї [1].

Ю. В. Журавльов зазначає, що «Україна має вагомі об'єктивні передумови, щоб увійти до числа розвинених в туристичному відношенні країн світу..., оскільки держава володіє значним туристично-рекреаційним потенціалом» [2, с. 482]. Проте, на думку К. В. Захарової та Н. В. Глухенко, в Україні «... наявний ресурсний потенціал практично не використовується, а стан і результативність розвитку туризму не лише відстає від передових країн світу, а й не відповідає вимогам сучасного суспільства» [3, с. 82].

Мета статті – проведення за певною методикою оцінки туристської активності для визначення напрямів підвищення ефективності використання рекреаційного потенціалу України.

Розвиток туристичної і курортної сфер України останніми роками характеризується позитивною динамікою: збільшується обсяг в'їзного (іноземного) і внутрішнього туризму, підвищується ефективність господарської діяльності підприємств і рівень курортного обслуговування. Проте основні проблеми низької економічної ефективності функціонування туристично-рекреаційного комплексу України зумовлені сезонним характером роботи, тому дуже важливим є аналіз використання рекреаційного потенціалу при обслуговуванні туристів та визначення напрямів підвищення ефективності.

Найважливішими кількісними показниками туристської активності, що характеризують туристські потоки, є прибуття туристів і тривалість їх перебування. Під прибуттям розуміється число зареєстрованих туристів, що прибули в ту чи іншу країну (рекреаційну територію) за певний період часу, зазвичай календарний рік. Прибуття служить основним показником руху туристів. Оскільки відпочиваючий може відвідати кілька рекреаційних зон впродовж року і навіть у ході однієї поїздки побувати в різних регіонах, фактично чисельність туристів менша, ніж кількість прибуття.

За статистикою міжнародні туристські прибуття у 2011 р. досягли 980 млн., а на 2012 р. ЮНВТО прогнозує їхнє зростання на 3–4% [4]. У розвитку туризму, незважаючи на короточасні коливання, простежується стійка тенденція до зростання. Країни-лідери з прибуття туристів – Франція, США, Китай, Іспанія та Італія.

З 1997 р. Україна стала членом Всесвітньої туристської організації. За її даними наша країна у 2010 р. займала 12 місце серед лідерів із міжнародних туристських прибуттів, їхня кількість становила 21,3 млн. (рис. 1).

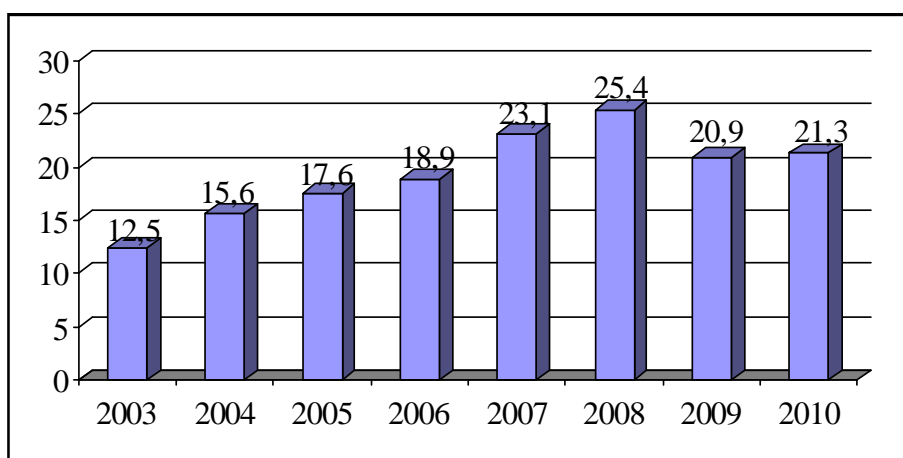

Рис. 1. Динаміка прибуття туристів в Україну, млн. осіб

Однак кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України, за регіонами нерівномірна. У табл. 1 наведено склад лідерів за 2010 р.

Таблиця 1

Рейтинг регіонів за загальною кількістю туристів за 2010 р.

Регіон України	Загальна кількість туристів (осіб)	Частка в загальному обсязі (%)	Рейтинг
м. Київ	1814052	34,2	1
Івано-Франківська обл.	1268923	23,9	2
АР Крим	392709	7,4	3
м. Севастополь	175520	3,3	4
Дніпропетровська обл.	168431	3,2	5
Донецька обл.	151924	2,9	6
Харківська обл.	135231	2,6	7
Одеська обл.	133038	2,5	8
Львівська обл.	117242	2,2	9
Запорізька обл.	114679	2,2	10

Рекреаційні ресурси є в усіх областях України. Серед них домінують санаторно-курортні, до яких належать мінеральні води, лікувальні грязі, ропа, кліматологічні ресурси лісів, морів, гір. У табл. 2 наведено рейтинг регіонів України за кількістю оздоровлених у санаторно-курортних закладах, за яким можна зробити висновок, що курортно-рекреаційну спеціалізацію мають вісім регіонів України.

Таблиця 2

Рейтинг регіонів за загальною кількістю туристів за 2010 р.

Регіон України	Загальна кількість оздоровлених (осіб)	Частка в загальному обсязі (%)	Рейтинг
АР Крим	852331	29,0	1
Львівська обл.	335327	11,4	2
Одеська обл.	273716	9,3	3
Донецька обл.	226421	7,7	4
Запорізька обл.	188687	6,4	5
Дніпропетровська обл.	139517	4,7	6
Херсонська обл.	138644	4,7	7
Миколаївська обл.	117798	4,0	8
Закарпатська обл.	80528	2,7	9
Полтавська обл.	63636	2,2	10

У багатьох країнах і регіонах туризм є основним джерелом прибутків. Проведемо аналіз грошових надходжень від туризму в Україні. Згідно зі статистичними даними за рівнем надходжень від туризму за 2003–2010 рр. можна зробити висновок, що в середньому за досліджуваний період доходи становили 3,5 млрд. дол. США, при цьому їхнє щорічне зростання дорівнювало 138,9% (табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз обсягу надходжень від туризму в Україні

Роки	Надходження від туризму, млрд. дол. США	Темпи зростання до попереднього періоду, %
2003	0,9	–
2004	2,6	288,9
2005	3,1	119,2
2006	3,1	100,0
2007	5,3	170,9
2008	5,8	119,4
2009	3,6	62,1
2010	3,8	111,4
У середньому за період	3,5	138,9

Тренд показників обсягу надходжень від туризму в Україні майже не відрізняється від тренда показників прибуття, у тому числі в період економічної кризи. Однак якщо розглядати співвідношення темпів прибуття туристів і надходжень від туризму, можна відзначити, що останні зростали значно швидше, ніж туристські потоки.

Абсолютні показники туристських потоків не завжди точно дають змогу судити про рівень туристської активності окремої країни і регіонів, оскільки вони залежать від загальної площі й чисельності населення, тому для оцінки інтенсивності прибуття використовують також відносні показники. Наприклад, інтенсивність прибуття, який визначають як кількість туристів, що припадає на 1 жителя країни (регіону). Інколи інтенсивність прибуття оцінюється у відсотках, тобто з розрахунку на 100 осіб населення приймаючої країни. Загалом по світу цей показник дорівнює 0,11, або 11%. За окремими регіонами і групами країн цей показник істотно відхиляється від середньосвітового значення. Якщо в Центральній Африці і Південній Азії він становить 0,005, то в Карибському басейні та Океанії – не менше 0,4. Найвища туристська активність спостерігається в Європі – понад 0,6. За окремими країнами відмінність значень ще більша: у Китаї – 0,02, Франції – 1,3, Андоррі – 26 [4, с. 31]. В Україні показник інтенсивності прибуття становив у 2010 р. 0,47 (47%) у розрахунку на 1 жителя країни [5].

Поряд із прибуттям туристів, в оцінюванні туристської активності використовується інший показник – тривалість перебування, він вимірюється кількістю ночівель, що здійснюються туристом. Під ночівлею розуміють добу, проведену одним туристом у певній країні. Тривалість перебування всіх мандрівників у країні протягом певного періоду часу, тобто загальну кількість ночівель туриста, підраховують підсумовуванням кількості ночівель, здійсненими всіма туристами, або як множення числа прибуття на середню тривалість перебування туриста в країні. Тенденція динаміки цього показника збігається з тенденцією динаміки прибуття.

Загальна кількість ночівель – показник більш гнучкий, ніж прибуття туристів. Наприклад, Франція за показником прибуття значно випереджає Іспанію, але тривалість перебування туристів там значно менша. У підсумку Іспанія випереджає Францію і за кількістю діб, і за доходами від туризму. З огляду на це важливим показником, що характеризує туристську активність, служить середня тривалість перебування одного туриста в країні. Середня тривалість перебування найбільш значна для країн, віддалених від основних туристських ринків: Австралія – 24 ночівлі, Нова Зеландія – 19. Для невеликих за площею країн, а також орієнтованих на діловий туризм, середня тривалість перебування становить мінімальну величину: Сінгапур – 3 дні, Гонконг – 3,9 днів. В Україні цей показник у 2010 р. становив 12,8 днів [6, с. 50].

Залежно від тривалості перебування виділяють кілька сегментів ринку подорожей: короткострокові (1–7 діб), середньострокові (8–30 діб), довгострокові (більш ніж 30 діб). Короткострокові поїздки (1–3 ночівлі) робляться для відпочинку та розваг у вихідні й святкові дні, а також з діловими цілями. До другої групи (4–7 діб) належать поїздки з різними мотивами, здійснювані переважно під час додаткової відпустки. Саме цей сегмент ринку розвивається випереджальними темпами.

Середньострокові поїздки (8–30 діб) відвідувачі роблять, перебуваючи в тривалій відпустці, переважно для відпочинку і лікування. Поїздки тривалістю більше 30 діб зараховують до довгострокового туризму. Частина осіб, передусім економічно неактивних, роблять їх для відпочинку, розваг, лікування, інша частина – з діловими та професійними цілями (експедиції, навчання тощо).

За результатами обстеження в Україні найбільш тривалі поїздки спостерігаються серед в'їзних та внутрішніх потоків туристів, що пов'язані з організованим туризмом. Серед українців, що виїжджають за кордон, за тривалістю подорожі переважають службові поїздки [7, с. 161] (табл. 4).

Таблиця 4

Середня тривалість поїздки, діб

Мета відвідування	Середня тривалість поїздки, за видами туризму		
	в'їзний	внутрішній	виїзний
Службова поїздка	7	3	9
Організований туризм	11	13	8
Приватна поїздка	9	6	7
Загальна середня тривалість відвідування	9	8	8

Короткотермінові поїздки (1–4 доби) більш характерні для українських туристів. Їхня питома вага становила 46%, як для тих хто подорожував у межах України, так і для тих, хто виїжджав за кордон (серед іноземних туристів відповідні поїздки становили – 38,0%). Майже половина (49,5%) іноземців мали в Україні середньотермінові подорожі – від 5 до 13 діб.

Серед поїздок, пов'язаних з організованим туризмом, найбільш тривалі спостерігаються серед іноземців, що приїхали до України, та українців, які подорожували в межах країни (11–13 діб). Більшість українців перебувала за кордоном лише 5–7 діб. Службові та приватні поїздки, незалежно від виду туризму, були здебільшого короткотерміновими – до 5 діб.

Таким чином, збільшення тривалості перебування туристів шляхом розвитку різних видів обслуговування та пропозиції різноманітних програм відпочинку дасть змогу отримати економічний ефект від раціонального використання рекреаційного потенціалу території країни.

Питання розвитку туристично-рекреаційної сфери сьогодні стоять у ряді першочергових завдань економічної стабільності та розвитку економіки України. Серед основних проблем, що потребують вирішення при реалізації туристично-рекреаційного потенціалу країни, відзначена нерівномірність його використання.

Для оцінки інтенсивності використання потенціалу користуються показниками туристської активності, серед яких: прибуття туристів і тривалість перебування прибуття. Аналіз свідчить, що, незважаючи на короточасні коливання, в Україні простежується стійка тенденція до зростання кількості туристів. Вирішення завдання збільшення тривалості перебування туристів шляхом впровадження нових програм відпочинку дасть змогу більш раціонально використовувати рекреаційний потенціал країни та отримати додатковий економічний ефект.

Література

1. *Международный туризм сохраняет темпы роста, несмотря на вызовы* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://media.unwto.org/ru/press-release/2011-07-21/mezhdunarodnyi-turizm-sokhranyaet-tempy-rosta-nesmotrya-na-vyzovy>
2. Журавлев Ю. В. Развитие рынка туристических услуг Украины / Ю. В. Журавлев // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ : сб. науч. трудов. Т. 2. – Севастополь–Донецк : ДонНУ, РФ НИСИ в г. Донецке, 2009. – С. 482–486.
3. Захарова К. В. Интеграция туристических предприятий в Украине: основные проблемы и тенденции развития в условиях экономического кризиса / К. В. Захарова, Н. В. Глушенко // Наукові праці. – 2011. – Т. 109. – Вип. 96. – С. 82–86.
4. *UNWTO World Tourism Barometer* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unwto.org/>
5. Александрова А. Ю. *Международный туризм* / А. Ю. Александрова. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 470 с.
6. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні : стат. бюлетень / відп. за вип. І. В. Калачова. – К. : Держ. ком-т статистики України, 2010. – 149 с.
7. Туризм в Україні : зб. – К. : Держ. ком-т статистики України, 2006. – 190 с.